

свідчить про можливості подальшого розвитку рекреаційного потенціалу земель лісового фонду Кременчуцького району.

Використані джерела

1. Шаблій О.І. Рекреаційні ресурси як основа туристичного потенціалу. К.: Либідь. 2003. 368 с.
2. Економічна енциклопедія: у 3 т. [ред. С.В. Мочерний]. Видавничий центр “Академія”. 2002. 952 с.
3. Велика енциклопедія: в 53 т. [Електронний ресурс] [гол. ред. Б.А. Веденський]. Режим доступу: <http://www.encycl.yandex.ru>.
4. Мусієнко М.М., Серебряков В.В., Брайон О.В. Екологія. Охорона природи: Словник-довідник. К.: Т-во “Знання”. 2002. 550 с.

УДК 504.6(477.43/44)

Гальченко Н.П. – кандидатка біологічних наук, доцентка, студентка спеціальності 101 “Екологія” ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник: **Мудрак О.В.** – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

ОСЕРЕДКИ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ЯК СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ МІСТА КРЕМЕНЧУКА

У статті охарактеризовані об'єкти природно-заповідного фонду міста Кременчука, які являються осередками збереження біорізноманіття і входять до екомережі міста, як ключові території. На території міста розташовані 8 об'єктів природно-заповідного фонду: 1 об'єкт загальнодержавного і 7 місцевого значення із них 2 регіональних ландшафтних парків, 2 заказники, 1 парк пам'ятка садово-паркового мистецтва, 3 пам'ятки природи (комплексна, ботанічна, геологічна). Представлений аналіз раритетного біорізноманіття вказаних об'єктів.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, екомережа, біорізноманіття, структурні елементи.

The article describes the objects of the nature reserve fund of the city of Kremenchuk, which are the centers preservation of biodiversity and are part of the ecological network of the city as key areas. On the territory of the city there are 8 objects of nature reserve fund: 1 object of national and 7 local significance, of which 2 regional landscape parks, 2 reserves, 1 park, a monument of landscape art, 3 monuments of nature (complex, botanical, geological). An analysis of the rare biodiversity of objects is presented.

Key words: nature reserve fund, ecological network, biodiversity, structural elements.

Постановка проблеми. У процесі впровадження принципів сталого розвитку особливої актуальності набуває питання узгодження ресурсних і природоохоронних цінностей регіону для збалансованого природокористування. Поряд з цим невиснажливе використання природних ресурсів неможливе без вивчення її постійних еталонів – заповідних об'єктів і територій. Зважаючи, що однією з найефективніших форм збереження цінних

природних об'єктів і територій є їх взяття під охорону держави, розвиток природно-заповідної мережі забезпечує належну охорону цінних видів рослинного і тваринного світу, унікальних ландшафтів, геологічних, гідрологічних об'єктів тощо [1].

Розвиток природно-заповідного фонду України (ПЗФ) є одним із основних пріоритетів державної екологічної політики держави. Природно-заповідний фонд має особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, слугує збереженню природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтриманню загального екологічного балансу і забезпеченню фоновому моніторингу компонентів навколишнього природного середовища [11].

Матеріали і методи досліджень. Для дослідження біорізноманіття використовували такі методи: картографічний, аналітичний, математичний і статистичний, біомоніторингу.

Об'єкт дослідження – об'єкти природно-заповідного фонду м. Кременчук.

Методи дослідження – аналітично-діагностичний, порівняльний.

Результати досліджень. Територія Кременчука згідно з фізико-географічним районуванням України належить до південно-східної частини Оболонсько-Градизького та Кременчуцько-Кишенківського фізико-географічних районів Південної лісостепової області Дніпровської терасової рівнини Лівобережно-Дніпровської Лісостепової провінції [2].

За геоботанічним районуванням України територія належить до Лівобережнопридніпровської підпровінції Східноєвропейської провінції Європейсько-Сибірської лісостепової області. Вона відноситься до Середньодніпровського району Бахмацько-Кременчуцького геоботанічного округу терасових лучних степів, терасових дубово-соснових лісів, заплавних лук, евтрофних боліт і лучно-галофітної рослинності [3].

Кременчук – місто обласного підпорядкування в Полтавській області України, адміністративний центр Кременчуцького району. Розташоване в зоні помірного континентального клімату в межах Придніпровської низовини і середньої течії Дніпра на лівому та правому його берегах, у центральній частині України на відстані 115 км від обласного центру Полтави, 290 км від столиці України Києва. Територія складає 9586 га. Протяжність міста з півночі на південь – 29 км.

Найбільше раритетне біорізноманіття зосереджено на об'єктах природно-заповідного фонду (ПЗФ). Перелік територій і об'єктів ПЗФ загальнодержавного і місцевого значення міста Кременчук наведені на рис. 1 і у табл. 1.

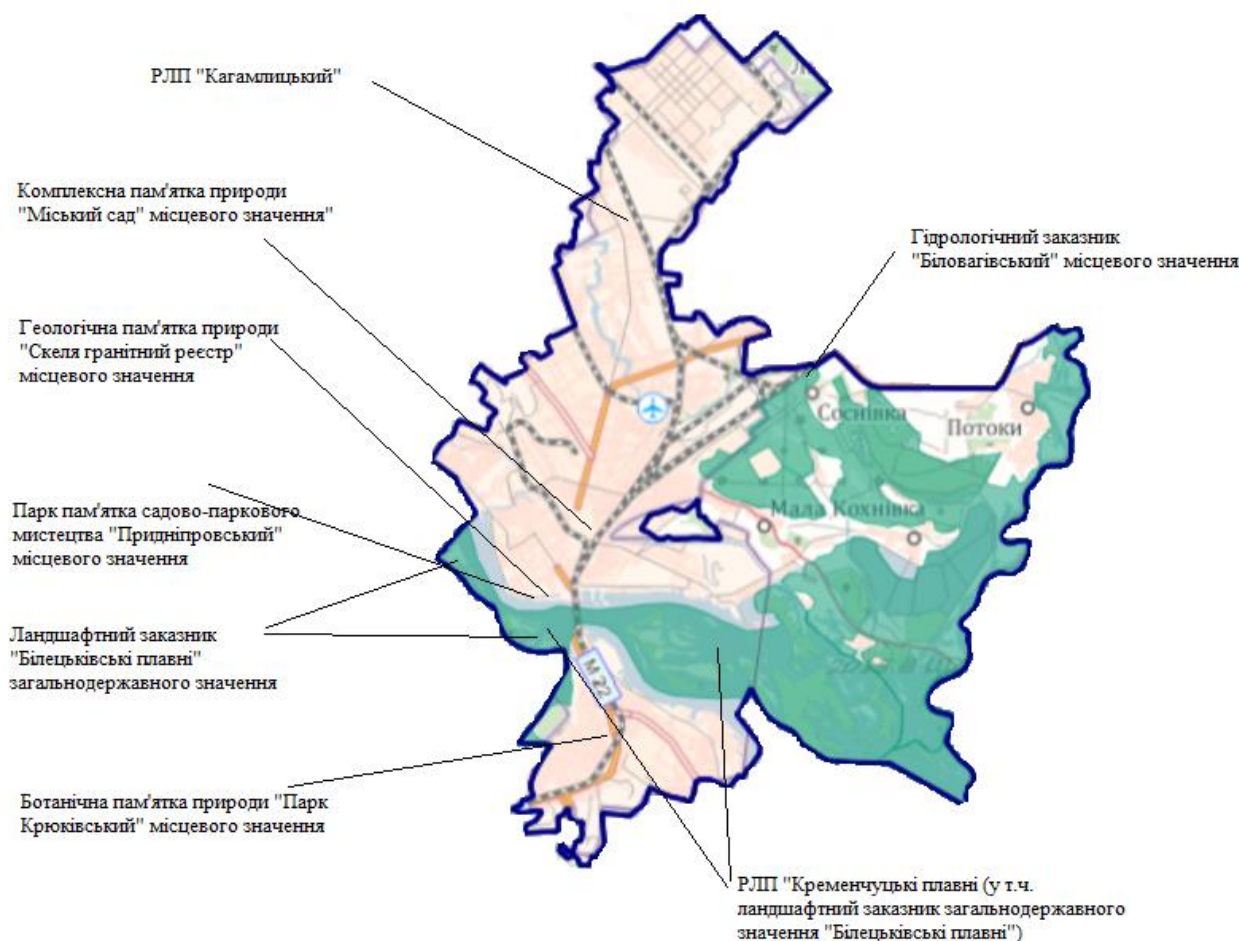


Рисунок 1. Схема місця розташування об'єктів ПЗФ Кременчука

Загальна площа об'єктів ПЗФ м. Кременчук станом на 01.01.2021 р. становить 752,3239 га, від загальної площі Кременчуцької міської територіальної громади (м. Кременчук – 9586 га) складає 4,43% [4].

Характеристика об'єктів ПЗФ, які мають найбільше біотичне різноманіття:

1) регіональний ландшафтний парк (РЛП) “Кременчуцькі плавні” і ландшафтний заказник загальнодержавного значення “Білецьківські плавні” – флора та рослинність: 1 вид із Світового Червоного списку (*Sedum borissovae* Balk.); 2 види із Європейського Червоного списку (*Tragopogon ucrainicus* Artemcs., *Senecio borysthenticus* (DC.) Andr.); 3 види з Додатку I Бернської Конвенції (водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L. s.l.), сальвінія плаваюча (*Salvinia natans* L.), маточник болотний (*Ostericum palustre* (Bess.) Hoffm.)); 5 видів занесені до Червоної книги України (ЧКУ) – зозулинець болотний (плодоріжка болотна) (*Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeonet M.W. Chase (*Orchis palustris* Jacq.)), зозулинець рідкоквітий (плодоріжка рідкоквіта) (*Anacamptis laxioflora* (Lam.) R.M. Bateman, A.M.Pridgeonet M.W. Chase (*Orchis laxioflora* Lam.)), зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний) (*Dactylorhiza incarnata* (L.) Soo' s.l.), зозульки травневі

Таблиця 1

Перелік територій та об'єктів ПЗФ міста Кременчука

№	Категорія і назва об'єкта	Площа (га)	Постанова, рішення згідно з якою створено об'єкт
1	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення "Придніпровський парк» (у т.ч. II черга – парк "Ювілейний")	40,19	Рішення виконавчого комітету Полтавської облради № 531 від 13.12.1975 р. Рішення XXIV сесії Кременчуцької міської ради VI скликання від 25.09.2012 р.
2	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення "Скеля-гранітний ресстр"	0,05	Рішення виконавчого комітету Полтавської облради № 555 від 24.12.1970 р.
3	РЛП "Кременчуцькі плавні"		Рішення Полтавської облради від 12.07.2001 р.
4	Ландшафтний заказник загальнодержавного значення "Білецьківські плавні" (входить до складу території РЛП "Кременчуцькі плавні")	602,0 (75,0)	Указ Президента України від 10.12.1994 р. № 750/94
5	Комплексна пам'ятка природи місцевого значення "Міський сад"	7,0	Рішення Полтавської облради від 20.12.1993 р.
6	РЛП "Кагамлицький"	28,15	Рішення Полтавської облради від 28.02.2013 р.
7	Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення "Парк "Крюківський"	4,9399	Рішення Полтавської облради від 28.08.2020 р. № 1394
8	Гідрологічний заказник місцевого значення "Біловагівський"	70,0	Рішення облвиконкому від 28.12.1982 р. № 671
	Усього	752,3299	

(пальчатокорінник травневий) (*Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F. Huntet Summerhayes), півники сибірські (*Iris sibirica* L.) [5] і 24 регіонально рідкісних видів (РРВ), які охороняються на території Полтавської області [6]; 6 рідкісних угруповань рослинності, занесені до Зеленої книги України (ЗКУ) [7-9]; фауна: ссавці: 4 види з ЧКУ (борсук європейський або лісовий (*Meles meles* (L., 1758)), видра річкова (*Lutra lutra* L., 1758), норка європейська (*Mustela lutreola* (L., 1761)), горностай (*Mustela erminea* L., 1758)) [8], 3 РРВ; птахи: 15 видів з ЧКУ, 12 РРВ; плазуни: 2 види з ЧКУ, 3 РРВ; земноводні: 2 РРВ; риби: 2 РРВ; комахи: 16 видів з ЧКУ, 2 РРВ) [10];

2) РЛП "Кагамлицький", який охоплює заплаву річки Сухий Кагамлик і штучні насадження на лівому березі (парк Воїнів-інтернаціоналістів). Він межує з вулицею Героїв України та проспектом Лесі Українки. Загальна площа – 28,15 га. У рослинному покриві відповідно до ландшафту території наявні такі комплекси: прибережно-водний, болотний, псамофітний, лучний, синантропний. Насадження парку сформовані за принципом ландшафтного будівництва і мають алеї, гаї, ландшафтні групи, солітери, галявини;

Раритетне біорізноманіття: флора – 1 вид з Європейського Червоного списку (козельці українські (*Tragopogon ucrainicus* Artemcz.)), 1 РРВ (жито дике (*Secale sylvestris* Host)) [6]; фауна – ссавці: 1 вид з ЧКУ (вечірниця руда (*Nyctalus noctula* Schreber, 1774)) [10] і цей же вид занесений до Бернської Конвенції; птахи: 6 РРВ (боривітер звичайний (*Falco tinnunculus* L., 1758), вівсянка садова (*Emberiza hortulana* L., 1758), дятел середній (*Dendrocopos medius* L., 1758), кібчик (*Falco vespertinus* L., 1766), крячок малий (*Sterna albifrons* Pallas, 1764), куріпка сіра (*Perdix perdix* L., 1758)); плазуни – 1 РРВ (вуж водяний (*Natrix tessellata* Laur., 1768)); земноводні – 2 РРВ (ропуха зелена (*Bufo viridis* Laur., 1768), часничниця звичайна (*Pelobates fuscus* Laurenti, 1768)); комахи – 2 види з ЧКУ (махаон (*Papilio machaon* L., 1758), подалірій (*Iphiclides podalirius* L., 1758)) [4];

3) гідрологічний заказник місцевого значення “Біловагівський” (Потоківський старостинський округ) – флора (2 види з ЧКУ (зозулинець болотний (плодоріжка болотна) (*Anacamptis palustris* (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeonet M.W. Chase (*Orchis palustris* Jacq.)), коручка болотна (*Epipactis palustris* (L.) Crantz.) [13], 2 РРВ (оман високий (*Inula helenium* L.), валеріана лікарська (*Valerina officinalis* L.)); фауна – 13 видів занесених до Додатку I Бернської конвенції; 1 вид з ЧКУ, 7 РРВ;

4) комплексна пам’ятка природи місцевого значення “Міський сад” розташована у підгірній частині міста, яка межує з ПрАТ “Кредмаш”. Загальна площа складає біля 7,0 га;

5) парк-пам’ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення “Придніпровський міський парк” (I і II черга з охоронними зонами), що розташований на лівому березі річки Дніпро уздовж набережної на загальній площі 40,19 га. У парку нині зростає понад 60 видів різновидів та форм дерев і чагарників (близько 18 тис. екземплярів). Серед них третина – природні види флори (дуби, берези, тополі), понад 20 видів – екзотів (айлант найвищий, катальпа, платан східний, софора японська, туя західна тощо);

6) геологічна пам’ятка природи місцевого значення “Скеля – гранітний реєстр” – знаходиться неподалік від центральної набережної міста і являє собою виходи сірих біотит-плагіоклазових середньозернистих смугастих мігматитів докембрійського періоду – кристалічних порід Українського кристалічного щита. Вік кристалічних порід близько 3 млрд. років. Висота скелі – 5-6 м, ширина виходів – 20 м, абсолютна висота підошви 69,0 м, вершина скелі згладжена. На скелі в різних місцях з XVIII століття відзначали рівні Дніпровських повеней. Перша відмітка була зроблена 1787 року, потім відмітки були нанесені 1789, 1820, 1842, 1845, 1877, 1888, 1895, 1915 років, остання відмітка датована 1942 роком. Сучасний об’єкт ПЗФ являє собою оголені

виходи порід Українського кристалічного щита, незначний осадовий шар яких було штучно вимитий у 2003 році [4];

7) ботанічна пам'ятка природи місцевого значення “Парк “Крюківський”. Деревно-чагарникові насадження парку Котлова в основному представлені середньовіковими посадками дерев із переважанням липи дрібнолистої, каштану кінського, клену ясенелистого та інших порід. Середній діаметр цих насаджень знаходиться у межах 20-40 см, висота насаджень до 20 м. Приблизна кількість насаджень – 213 дерев'янисто-чагарникових рослин.

Висновки. Об'єкти природно-заповідного фонду являються найбільшими осередками раритетного біорізноманіття. Згідно біоекологічного критерію вибору ключових територій, саме території об'єктів ПЗФ відзначаються високим рівнем багатства, різноманітності флори і фауни й високою концентрацією ендемічних, реліктових та рідкісних видів і фітоценозів.

Використані джерела

1. Солодкий В.Д., Беспалько Р.І., Казімір І.І. Особливості вдосконалення кадастрової діяльності в природно-заповідній галузі. *Геодезія, картографія і аерофотознімання*. Випуск 77. 2013. С.46–52.
2. Физико-географическое районирование Украинской ССР. Киев: изд-во Киевс. ун-та, 1968. 684 с.
3. Геоботанічне районування Української РСР. Київ: Наукова думка, 1977. 304 с.
4. Брикульський М.В., Гальченко Н.П., Дігтяр С.В., Никифоров В.В. та ін. Екологічна мережа Кременчука. Кременчук, 2019. 82 с.
5. Червона книга України. Рослинний світ. За заг. ред. Дідуха Я.П. Київ: Глобалконсалтинг. 2009. 900 с.
6. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укладачі: докт. біол. наук, проф. Т.Л. Андрієнко, канд. біол. наук М.М. Перегрим. К.: Альтерпрес, 2012. С. 94–100.
7. Зелена книга України. За заг. ред. Дідуха Я.П. К.: Альтерпрес, 2009. 448 с.
8. Гальченко Н.П. Регіональний ландшафтний парк “Кременчуцькі плавні”. Рослинний світ. Природно-заповідні території України. Рослинний світ. Вип. 5. К.: Фітосоціоцентр, 2006. 176 с.
9. Гальченко Н.П., Симоненко О.М., Дзюбан С.М. Раритетна компонента флори РЛР “Кременчуцькі плавні” М-ти III між. наук-прак. кон., прис. 10-річчю створення НПП “Дністровський каньйон” “Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер'я”. Чернів., 2020. С. 113–115
10. Червона книга України. 2009. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 624 с.
11. Мудрак О.В., Мудрак Г.В. Заповідна справа: навч. посіб. для студентів галузі знань 10 “Природничі науки” (схвалено до друку Вченою радою ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти” протокол №6 від 04.06.2020 р.). Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 640 с.